

СВОБОДНИЯТ ПРЕВОД КАТО ЛЕКСИКОГРАФСКИ ПРОБЛЕМ (ПО МАТЕРИАЛИ ОТ УЧИТЕЛНОТО ЕВАНГЕЛИЕ НА КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ)

ДОБРИЕЛА КОТОВА

Институт за балканистика с Център по тракология
Българска академия на науките

Словното богатство на Учителното евангелие на Константин Преславски: старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски речници индекси КП-06-Н50/2

Словата в *Учителното евангелие* (УЕ) на Константин Преславски са структурирани в три части:

уводни думи, тълкувателна част, заключение

Смята се, че

- **встъплението и послесловът са авторски текстове** на Константин, а
- **основният тълкувателен текст е превод от гръцки на византийски катени**, изхождащи от беседите към отделните Евангелия на Йоан Златоуст и Кирил Александрийски.

Въз основа на досегашната работа по създаването на двуезичните индекси към УЕ може да направим следните уточнения:

- **Средната част** в повечето слова действително е **дословен превод** на катенните текстове,
- но в немалък брой от словата, е налице **компиляция** на два византийски източника – **съответната катена и съответните оригинални беседи** на Йоан Златоуст.
- **Заключенията** във вида, в който ги виждаме, действително не следват непосредствен гръцки модел, но **тяхната оригиналност е относителна**, тъй като
 - в послесловите на някои от словата Константин комбинира **свои думи, библейски цитати и превод на текстове на Йоан Златоуст**;
 - забелязват се явни заемки на цели пасажки, изрази, думи и идеи от заключителните глави на хомилиите (напр. слова 16, 19, 3).

Характер на превода

Преводът на катенния текст като цяло е

дословен,

докато в превода на текста от хомилиите на Йоан Златоуст се забелязва

повече свобода.

Причина:

Катенният текст представлява вече готова компилация от ексцерпирани и изчистени от риторика фрагменти от хомилиите.

В процеса на превода на пасажите, заети директно от беседите на Йоан Златоуст, на Константин му се налага сам да ексцерпира, съкращава, размества и свързва отделни изречения и по-големи части в последователно изграден текст. Често в тези случаи Константин запазва риторичния характер на хомилията, като при това проявява собствения си литературен усет и предпочитания към една или друга риторична фигура.

Лексикографски проблеми в случаите на свободен превод

На тези места славянският превод не е буквален, той е асиметричен, понякога без никакво лексикално съответствие, но съвсем не е грешен и не променя смисъла на гръцкия оригинал. При успоредяването на двата текста обаче възникват трудности. Например:

- невъзможност да бъдат успоредени отделните словоупотреби, тъй като цялата структура и/или лексика на гръцката фраза са подменени;
- при съкращаването на изходния текст с една дума на старобългарски се превеждат две гръцки думи;
- дума от съкратен и непреведен гръцки израз се появява преведена на друго място в рамките на същия пасаж.

Слово 19 от УЕ е много подходящо за илюстриране на споменатите трудности

В неговата средна част Константин комбинира синтезирания текст на катената с дълги пасажии от оригиналната 61-ва хомилия на Йоан Златоуст, като съвсем съзнателно запазва характеристиките на библейската екзегетична беседа: диалогичните похвати, риторични украси, моралистични нотки.

В послеслова също се забелязват както буквални съответствия с последната част на беседа 61, така и по-далечни паралели.

Η ΔΑΒΥΔΙΔΪ ^{ϛ̂}ΡΒ̄.
 Η ΗΩΒΪ ΒΟΓΑΤΪ.

καὶ ὁ Δαυὶδ βασιλεὺς ἦν.
 καὶ ὁ Ἰὼβ χωρίων ἀπήλαυε καὶ πολλῶν προσόδων.
 (J. Chrys. In Matth. Hom. 61 / PG 58: 592, 20-21)

Нашето решение:

19/97c07	Η	η conj.			καὶ Ch	καί	
	х	х			ὁ Ch	ὁ	
19/97c07	ΗΩΒΪ	ΗΟΒΪ			Ἰὼβ Ch	Ἰὼβ	
19/97c07	ΒΟΓΑΤΪ.	ΒΟΓΑΤΪ	ΒΟΓΑΤΪ [sc. ἕσμῃ]	#	χωρίων Ch	χωρίον	χωρίων ἀπολαύω καὶ πολλῶν προσόδων
					ἀπήλαυε Ch	ἀπολαύω	
					καὶ Ch	καί	
					πολλῶν Ch	πολύς	
					προσόδων Ch	πρόσοδος	

ΛΥΒΟ ΓΟΒΗΝΟ ΒΟΥΔΗ• ΛΥΒΟ ΣΚΟΥΔΟΤΑ•

καὶ παρεχούσης τῆς γῆς, καὶ μὴ παρεχούσης
(J. Chrys. In Matth. Hom. 61 / PG 58: 591, 49-50)

Липса на лексикално съответствие, наличие на известна симетричност при превода,
запазване на структурата на гръцката фраза.

19/97a04	ΛΥΒΟ	ΛΥΒΟ			καὶ Ch	καί	
	χ	χ			τῆς Ch	ὁ	
19/97a04	ΓΟΒΗΝΟ	ΓΟΒΗΝΟ	ΓΟΒΗΝΟ ΛΥΒΟ ΣΚΟΥΔΟΤΑ ΒΥΙΤΗ	#	γῆς Ch	γῆ	γῆ παρέχουσα καὶ μὴ παρέχουσα
19/97a05	ΒΟΥΔΗ•	ΒΥΙΤΗ			παρεχούσης Ch	παρέχω	
19/97a05	ΛΥΒΟ	ΛΥΒΟ			καὶ Ch	καί	
					μὴ Ch	μή	
19/97a06	ΣΚΟΥΔΟΤΑ•	ΣΚΟΥΔΟΤΑ			παρεχούσης Ch	παρέχω	

КЪТО МОЖЕΤЬ ΗΨΗCΤΗ ΟΚΛΕΒΕΤΑΝΗΙΑ • ΔΟCΑЖЕНΗΙΑ ΖΑΗΜΑΗ
ΗΙΑ • ΛΗΧΒΖΙ • ΚΟΥΠΛЮ CΟΥΨΑ ΠЪΛΗΖΙ ΒCΑΚΟΙΑ ΛΒCΤΗ •

Τί ἂν τις εἶποι τὰς λοιδορίας, τὰς ὕβρεις, τὰ δανείσματα, τοὺς τόκους, τὰ
συναλλάγματα τὰ πολλῆς γέμοντα καπηλείας, τὰς ἐμπορίας τὰς ἀναισχύντους;

	om.			Τί Ch	τίς	
19/96c11	КЪТО	ΚЪΤΟ	≈	τις Ch	τις	
	om.			ἂν Ch		
19/96c11	МОЖЕΤЬ	ΜΟΨΗ		gramm.	gramm.	
19/96c12	ΗΨΗCΤΗ	ΗΨΗCΤΗ	#	εἶποι Ch	λέγω	
...		
19/96c16	ΚΟΥΠΛЮ	ΚΟΥΠΛΙΑ		τὰ Ch	ὁ	
				συναλλάγματα ... Ch	συνάλλαγμα ...	τὰ συναλλάγματα ... αἱ ἐμπορία
				τὰς Ch	ὁ	
				ἐμπορίας Ch	ἐμπορία	
19/96c17	СΟΥΨΑ	ΒΨΙΤΗ		om.		
	χ	χ		τὰ Ch	ὁ	
19/96c17	ΠЪΛΗΖΙ	ΠΛΖΗ		γέμοντα Ch	γέμω	
19/96c18	ΒCΑΚΟΙΑ	ΒΨΑΚΨ	≈	πολλῆς Ch	πολύς	
19/96c18	ΛΒCΤΗ •	ΛΒCΤЬ	≈	καπηλείας Ch	καπηλεία	
	om.			τὰς Ch		
	om.			ἀναισχύντους Ch		

19/96b16-19	Φέρε οὖν, τὸ τῶν δημιουργῶν γένος καὶ χειροτεχνῶν ἐξετάσωμεν
ТО ОУЖЕ НСПЗІТАНМЪ Д'ВЛАТЕЛНЪ РОДЪ.	

Δ'ΒΛΑΤΕΛΝЪ	Δ'ΒΛΑΤΕΛΝЪ			δημιουργῶν Ch	δημιουργός	τῶν δημιουργῶν καὶ χειροτεχνῶν
				καὶ Ch	καί	
				χειροτεχνῶν Ch	χειροτέχνης	

19/97a20	δεδοικότες καὶ φρίττοντες
БОИЦЕ СѦ	

БОИЦЕ СѦ	БОИТН СѦ			δεδοικότες Ch	δεῖδω	δεῖδω καὶ φρίττω
				καὶ Ch	καί	
				φρίττοντες Ch	φρίττω	

19/97a11-15	δι' ὀλοκλήρου τοῦ χειμῶνος πονέσαντες, καὶ κρυμῶ καὶ ὄμβρῳ καὶ ἀγρυπνίαις δαπανηθέντες
ЗНМОУ ПР'ВТЪРП'ВЪЗШЕ. Н ДЪЖДЪ Н МРАЗЪ. Н БЪД'ВННІЕ	

πρ'ΒΤ'ΡΠ'ΒΖΨΕ.	πρ'ΒΤ'ΡΠ'ΒΤΗ	#		πονέσαντες ... Ch	πονέω	πονέω ... δαπανάω
				δαπανηθέντες Ch	δαπανάω	

Благодаря за вниманието!